

Cześć i wartość jednostki. Słowo od Redaktora Naukowego

W poprzednich tomach wskazałem na najistotniejsze wartości w kulturze antycznej: na prawdę, dobro i piękno, które wciąż są żywe w europejskim sposobie myślenia, choć wymagają zdecydowanej obrony przed relatywistycznymi mniemaniami ludzi niepotrafiących dążyć do wolności. Podobnie było w V wieku przed Chrystusem. To przecież, jak pamiętamy, Sokrates (469–399) bronił niezwykle konsekwentnie przez całe swoje życie prawa każdego człowieka do szukania obiektywnej prawdy, dobra oraz piękna w życiu i działaniu ludzi.

Teraz pragnę zwrócić uwagę Czytelnika na trwałe wartości, jakie starożytni Grecy przypisywali każdemu człowiekowi. Z nich najcenniejsza jest cześć (*timé* – rzeczownik rodzaju żeńskiego, *timán* – czasownik ‘czcić’), inaczej tłumacząc: godność, wartość, z której poczuciem człowiek się rodzi. Ma ona, zdaniem greckich poetów i filozofów, dwa wymiary: jeden indywidualny, niemal intymny, sprowadzający się do myślenia o sobie w kategoriach szacunku, jaki każdy z nas ma w stosunku do samego siebie. Utrata tego szacunku kończy się u starożytnego Greka samobójstwem. Drugi wymiar ma charakter społeczny: to szacunek i cześć, jakie wobec jednostki mają inni. Od czasów Homera, czyli od ponad 2700 lat – mówiąc inaczej, od początków europejskiej cywilizacji – utrwaliło się wśród wolnych Greków przekonanie, że każdemu człowiekowi należy się cześć i szacunek. W księdze XXII *Odysei* (w. 412 i n.) czytamy o reakcji Odysa na zachowanie staruszki Euryklei, jego niani, która widząc w megaronie trupy pobitych zalotników i zwycięskiego Odysa, już miała krzyknąć w podziwie nad tak wielkim jego czynem, ale powstrzymała ją słowami:

W sercu ciesz się, staruszko, a od krzyków się wstrzymaj; bezbożna to rzecz chęłpić się nad pobitymi mężami. Wola bogów ich zmoęła i własna zbrodnia: nie uszanowali nikogo z ludzi ziemskich, złego czy dobrego, ktokolwiek by do nich przyszedł.

Określenie *zły* i *dobry* u Homera nie ma jeszcze znaczenia moralnego, ale społeczne: *zły* to człowiek niskiego pochodzenia, a *dobry* to, powiedzmy, ary-

stokrata. Dla nas ważne jest stwierdzenie, że zalotnicy nie okazywali czci nikomu – i to dyskwalifikowało ich jako ludzi. Widać, że poecie bardzo zależało na uwypukleniu społecznej zasady szacunku do każdej jednostki, skoro włożył podobne stwierdzenie w usta mądrej Penelopy w księdze następnej (XXIII 64 i n.): „Nikogo z ludzi nie uszanowali, dobrego czy złego, ktokolwiek się do nich zbliżył”.

Ten społeczny wymiar *timé* znalazł odbicie w najstarszym prawie greckim: *timé* oznaczała wartość, którą należy oddać za zrabowane mienie lub za znieważenie człowieka. Mówiło się: *apotínein timén tini*, czyli – tłumacząc dosłownie – „oddać komuś cześć” (przez zapłacenie odszkodowania za dokonane zło). Takiego wyrównania za zniewagę, jaką było porwanie Heleny i zrabowanie skarbów, żąda Agamemnon od Trojan (*Iliada* III 458): „[...] więc nam oddajcie Helenę argejską i skarby zabrane / zwróćcie, a także odszkodowanie [*timén*] zapłaćcie od was należne”.

Zasada szacunku, tym razem wobec poglądów drugiego człowieka, obowiązuje, jak wiadomo, w nauce, a szczególnie w ocenie osiągnięć badawczych autorów książek i artykułów naukowych. Potrzeba nieustannego ćwiczenia się w owej pełnej szacunku ocenie, choćby była ona nawet bardzo krytyczna, otwarła w naszej serii nowy dział zatytułowany *Recenzje*. Na początek, aby zachęcić i starszych, i młodszych kolegów do dzielenia się z Czytelnikiem opiniami o bieżących lekturach, zamieszczam jedną z nich, licząc na ich szerokie zainteresowanie.

***

Książka ta powstała dzięki trudowi wielu osób, którym teraz pragnę gorąco podziękować: najpierw Pani Prodziekan Wydziału Filologicznego prof. dr hab. Zofii Berdychowskiej za nieustanne życzliwe wspieranie naszych inicjatyw, w tym finansowe.

Pragnę też wyrazić swoją wdzięczność młodszym koleżankom, Paniom doktorantom Wydziału Filologicznego UJ: Katarzynie Gawel-Jaworskiej, Karolinie Kolendzie i Katarzynie Sudnik, które zgodziły się na wcale nie tak łatwą pracę redakcyjną pod przewodnictwem Pani Anny Siwicy, również doktorantki Wydziału Filologicznego UJ. Naszą pracą od strony stylistycznej, redakcyjnej i formalnej kierowała Pani dr Anastazja Oleśkiewicz, która zgodziła się poświęcić swój czas najpierw na przeprowadzenie wstępnego szkolenia przyszłych autorów, a następnie intensywnie z nimi współpracowała, poruszając się swobodnie w problematyce i kwestiach formalnych redagowania tekstów w kilku językach europejskich. Za cały ten trud z serca dziękuję.

Szczególne podziękowanie zechcą przyjąć nie tylko P.T. Autorzy artykułów, ale przede wszystkim ich P.T. Recenzenci, których jak zwykle wymienię w porządku alfabetycznym: dr hab. Adam Bieniek; dr hab. Dariusz Brodka, prof. UJ; dr hab. Katarzyna Dybeł, prof. UJ; dr hab. Dorota Gil, prof. UJ; prof. dr hab. Ma-

ria Kłańska; dr hab. Maria Maślanka-Soro; dr hab. Jadwiga Miszańska, prof. UJ; dr hab. Barbara Oczkowska, prof. UJ; prof. dr hab. Krystyna Stamirowska; prof. dr hab. Jerzy Styka; dr hab. Lidia Sudyka, prof. UJ; prof. dr hab. Wasilij Szczukin.

Chciałbym też prosić o przyjęcie podziękowania za pełną taktu współpracę Panią Dorotę Heliasz, zastępcę dyrektora ds. produkcji Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, oraz Panią mgr Jadwigę Makowiec, którym nasz tom zawdzięcza swój ostateczny kształt.

Kazimierz Korus

Kraków–Tenczynek, 6 lipca 2011 r.